

**Міністерство освіти і науки України
Кам'янець – Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Історичний факультет**

**Дипломна робота
бакалавра**

**С.В.Петлюра: історичний портрет
(за матеріалами мемуарної
літератури)**

Виконала студентка 4 курсу
Напрямку підготовки 6.020302 Історія*
Заочної форми навчання
Москалюк Віталіна Михайлівна

м. Кам'янець – Подільський, 2019

ЗМІСТ

Вступ	C.3
Розділ 1. Історіографія та джерельна база дослідження	C.7
Розділ 2. С.Петлюра: публіцист, літературний критик, громадський діяч	C.18
Розділ 3. Військова та політична кар'єра С.Петлюри в умовах Української революції	C.30
Розділ 4. Діяльність С.Петлюри в еміграції	C.45
Висновки	C.54
Список використаних джерел та літератури	C.57

Вступ

Актуальність теми. Серед вітчизняних істориків останнім часом актуальним є використання «болючих» для українського народу тем у політичних суперечках та щодо написання історії мартирології замість історії успіху. Як правило, успішність історієписання, а, відтак і сучасного поступу України, пов'язується з висвітленням «успішної» подієвої історії життя українського народу.

Один з активних учасників Української революції та українського національного руху за кордоном Євген Онацький, осмислюючи «культ успіху», писав: «Для нас культ успіху, це не культ успіху матеріального, що закінчується із смертю щасливця, не залишаючи за собою нічого, крім сварок спадкоємців над його ще свіжою могилою, – ні, це культ правди, культ ідеї, що власне силою своєї правдивості, своєї чистоти й святости перемагає всі матеріальні перешкоди, перемагає саму смерть і знаходить святиню в серцях все більшого числа визнавців. Бо для нас культ успіху – це культ нашої української правди, це культ нашої національної витривалості, це культ героїв, що вмирають, але насильству гнобителів не піддаються» [73, С. 131-132].

В контексті вищесказаного продовжують бути актуальними й окремі постаті, яких вшановуємо не лише в ювілейні роки, а й які присутні в історичному дискурсі навіть тоді, коли про них не згадують. До таких постатей належить визначний український державний і політичний діяч Симон Васильович Петлюра, у життєписі якого, попри значну і тематично різноманітну історіографічну репрезентативність, деякі питання залишаються нерозкритими, а інші – потребують нового осмислення.

Постать С.Петлюри займає особливе місце в історії України, уособлюючи визвольні змагання 1917-1921 рр., пов'язані з ними спроби побудови та збройного захисту Української Народної Республіки. Голова Директорії УНР, головний отаман армії УНР С.Петлюра став складовою

частиною українського національного міфу завдяки надзвичайно твердій і послідовній політиці відстоювання національної державності. Не останню роль у міфологізації С.Петлюри відіграла його трагічна смерть на одній з вулиць Парижа у травні 1926 р. Підступне вбивство, сплановане і здійснене більшовицькими агентами, фізично знищило С.Петлюру, але ідейно перетворило його в масовій свідомості на потужний символ українського національно-державного руху.

Для історика Української революції С.Петлюра надзвичайно цікавий як реальна особистість, між якою і міфом є суттєва різниця, є реальні виміри, реальна біографія, що дають ключ до розуміння перебігу подій революції, дозволяють виокремити не лише їх сильні, але й слабкі сторони. Чи не тому ім'я С.Петлюри протягом багатьох десятиліть притягувало до себе увагу сучасників та істориків, спонукало до глорифікації, з одного боку, та тотального паплюження, – з іншого. І сьогодні воно викликає неоднозначні оцінки, палкі дискусії, має своїх апологетів і відвертих ворогів, хоч на загал академічна історіографія за останні роки серйозно просунулася вперед у відтворенні об'єктивного історичного портрета С.Петлюри. Насамперед створено ґрунтовну джерельну базу для вивчення його діяльності, формування світогляду та політичного кредо. Можна говорити і про помітні успіхи в аналізі цього документального масиву, про поступове формування сучасного петлюрознавства.

Об'єктом бакалаврського дослідження виступають історичні постаті провідників Української революції 1917-1921 рр.

Предмет роботи – висвітлення життя та діяльності провідника і організатора українських збройних сил, члена Генерального секретаріату Української Центральної ради, очільника Директорії УНР Симона Петлюри крізь призму дослідження матеріалів мемуарної літератури.

Хронологічні рамки роботи охоплюють період 1879-1926 рр., тобто час від народження до трагічної загибелі С.Петлюри. Однак слід зауважити, що при з'ясуванні історичного значення діяльності С.Петлюри, а також

оцінки його постаті колегами, сучасниками й опонентами, автор буде відхилятися від зазначених хронологічних точок.

Територіальні межі дослідження, зважаючи на специфіку обраної нами теми бакалаврської роботи, займають досить широкий географічний ареал – терени України, Кубань, а також місця перебування С.Петлюри у період вимушеної еміграції (Польща, Угорщина, Швейцарія, Франція).

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є принципи об'єктивності, історизму та системності. Створення цілісної картини нашої роботи стало можливим завдяки застосуванню комплексно-аналітичного підходу, який дозволив, зокрема, створити об'єктивний історичний портрет С.Петлюри. Проблемно-хронологічний та ретроспективний методи дали змогу встановити основні відправні хронологічні точки бакалаврської роботи. До того ж, застосування міждисциплінарного підходу, зокрема використання категоріального апарату соціології, політології, права, а також спеціальних історичних дисциплін (біографістики, джерелознавства, мемуаристики, архонтології, генеалогії, просопографії) дало можливість більш глибоко виконати наше бакалаврське дослідження.

Мета бакалаврської роботи полягає в аналізі наявних мемуарів та спогадів про життя і діяльність Голови Директорії і Головного Отамана військ Української народної республіки Симона Петлюри та визначенні їх ролі і місця у дослідженні його постаті. Автор поставив собі за мету спростувати наукові й ідеологічні стереотипи та традиційні постулати нагромаджені впродовж століття навколо С.Петлюри, усвідомлюючи, що це можна здійснити лише за допомогою вивчення різнопланових джерел, у тому числі мемуарів та спогадів, а, відтак, донести сучасникам і майбутнім поколінням правдиві свідчення про його життя і діяльність.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких дослідницьких завдань:

- сформувати історіографію та джерельну базу бакалаврської

роботи;

- проаналізувати мемуарну літературу, спогади та листи, присвячені постаті С.Петлюри;
- простежити полтавський період в житті С.Петлюри;
- висвітлити С.Петлюру як талановитого публіциста, літературного критика, громадського діяча;
- сформувати політичний портрет С.Петлюри в умовах Української революції 1917-1921 рр.;
- вивчити діяльність С.Петлюри у вимушеній еміграції;
- з'ясувати обставини вбивства С.Петлюри тощо.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у комплексному висвітленні мемуарів та спогадів про Симона Петлюру з метою спростування усталених міфів, встановлення істини і надання максимально об'єктивних та підтверджених часом оцінок його особистості. Зроблені наукові висновки щодо характеру, особливостей і об'єктивності досліджуваних мемуарів й спогадів та обґрунтування необхідності і доцільності їх подальшого вивчення.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що одержані матеріали можуть бути застосовані у подальших наукових дослідженнях, використані вчителями історії в загальноосвітніх закладах освіти під час вивчення новітньої історії України. Крім того, отриманий нами матеріал може стати у нагоді студентам історичних факультетів під час їхньої підготовки до практичних чи семінарських занять.

Структура роботи, зумовлена метою і завданнями, які ми поставили перед собою, має такий вигляд: вступ, 4 розділи, висновки та список використаних джерел і літератури.

Висновки

Ім'я Симона Васильовича Петлюри залишилося в пам'яті українського народу завдяки його послідовній політиці відстоювання національної державності, перетворившись з часом у символ українського національного руху. Протягом багатьох десятиліть його постать привертала до себе увагу, викликаючи неоднозначні оцінки його політичної діяльності та коливаючись від позитивних до вкрай негативних.

Мемуари та спомини про життя і діяльність С.Петлюри значно розширюють джерелознавчу базу як загалом про національно-визвольну боротьбу українського народу доби Української революції 1917-1921 рр. та про її діячів, так і про С.Петлюру, зокрема. Суб'єктивне бачення автором мемуарів і спогадів історичної реальності та історичних персоналій, дотримання ним власних політичних поглядів, амбіцій і уподобань, вимагає критичного ставлення до написаного. Успішно подолати зазначені недоліки можливо лише завдяки об'єктивному критичному аналізу мемуарів і спогадів як історичних джерел, уточненню та перевірці викладених у них фактів з використанням, у першу чергу, архівних джерел, документів та сучасних досліджень.

Мемуари і спомини про С.Петлюру видавалися переважно українською діаспорою за кордоном і стали доступними українській спільноті тільки в роки новітнього українського державного відродження. Разом з тим, та обставина, що кожний мемуарист має суб'єктивне бачення історичної реальності та історичних персоналій, дотримується власних політичних поглядів, вимагає критичного ставлення до написаного. Адже часто при написанні мемуарів автори припускалися ненавмисних певних неточностей і помилок, пов'язаних з огріхами пам'яті, недостатньою обізнаністю щодо окремих описуваних ними подій, або навіть і навмисними перекрученнями та фальсифікуванням історичних фактів, порушеннями певної хронології подій,

місця та ролі задіяних у них осіб, наданням плутаних географічних чи кількісних даних тощо.

Аналіз джерельної бази та історіографії дослідження дозволяє сформулювати наступні висновки та узагальнення:

1. Значна кількість наукових праць, присвячених історії УНР та місця і ролі С.Петлюри у ході визвольних змагань, оцінки його військово-політичної діяльності не знайшли всебічного висвітлення, а тому залишаються полярними і сьогодні.

2. Історичний портрет С.Петлюри надзвичайно багатогранний, адже перед дослідником він постає не лише як військово-політичний діяч, але й як публіцист, редактор, літературний і театральний критик.

3. На початковій стадії розгортання української національної революції С.Петлюра належав до лівого крила її політичної палітри. Будучи у лавах УСДРП, він дотримувався усіх її програмних документів, політичних цілей щодо питань національного самовизначення України на автономних засадах у складі демократичної федеративної Російської республіки.

4. Упродовж головування в Українському Генеральному військовому комітеті С.Петлюра проявив себе ініціатором і талановитим організатором українського державотворення, особливо у сфері військового будівництва. Завдяки його старанням вдалося закласти підвалини регулярної армії УНР, досягнувши трансформації українізованих частин царської армії у територіальні війська українського республіканського війська.

5. Державницькі якості С.Петлюри у повною мірою виявилися у ході першої українсько-більшовицької війни. Хоч у цей період він не посідав державних посад, а відтак не ніс відповідальності за отриману поразку, однак відігравав важливу роль в організації оборони республіки. У найкритичніший момент, зумів організувати одну з найбільш боєздатних частин армії УНР – Гайдамацький кіш Слобідської України. У ході безпосереднього командування бойовими діями, виявив якості воєначальника здатного до

прийняття неординарних рішень, а також доброго психолога, який розумів почуття своїх підлеглих.

6. С.Петлюра був фактичним керівником антигетьманського виступу. Він провів низку заходів, скерованих на формування регулярної армії УНР, що уможливила переможний перебіг подій. Серед них численні універсали, директиви, відозви, накази, котрі ставали важливими чинниками та компонентами трансформації розрізнених, не завжди керованих, часто політично різновекторних, селянсько-робітничих воєнізованих загонів у боездатну, регулярну, вишколену, ідейно налаштовану армію Директорії. Симон Петлюра досить чітко усвідомлював власну будівничу місію як фундатора держави та армії.

7. Військово-дипломатична діяльність С. Петлюри на завершальному етапі боротьби УНР за незалежність була ключовим вектором розгортання усієї національно-визвольної боротьби українського народу за державну незалежність. За умов більшовицько-білогвардійської військової блокади, антантівської міжнародної ізоляції, чисельних зрад як однопартійців, так і польових командирів УНР, фактичного розпаду Директорії та постійної зміни урядів, прикінцевого зречення галичан, Головний отаман змушений монополізувати військово-політичну владу не у власних амбіційних цілях, а з єдиною метою – збереження державної самостійності України. Перебуваючи у вимушеній еміграції, С.Петлюра розгорнув широку дипломатичну діяльність, спрямовану на доформування республіканської армії, визнання світовою спільнотою української самостійності та укладення українсько-польського військово-дипломатичного союзу.

8. Військово-політична концепція С. Петлюри, програма та ідеологія відповідали потребам державотворчої парадигми українства. В узгодженості політики та військової стратегії, всебічній підготовці армії та населення до військової служби, головний отаман вбачав запоруку успіху у боротьбі за утвердження незалежної соборної української держави.

Список використаних джерел та літератури

Джерела:

1. Алескеев И. Из воспоминаний левого эсера. Подпольная работа на Украине. Москва, 1922 // Народна Воля. Скрептон, 1965. 16 ноябрь.
2. Винниченко В. Відродження нації: В 3-х ч. Ч.1. Київ, 1990. 348 с.
3. Винниченко В. Відродження нації: В 3-х ч. Ч.2. Київ, 1990. 328 с.
4. Винниченко В. Відродження нації: В 3-х ч. Ч.3. Київ, 1990. 542 с.
5. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення. К., 1991. 127 с.
6. Винниченко В. Щоденник. 1911-1920. Едмонтон-Нью-Йорк, 1980. Т1. 499 с.
7. Вовк-Сіроманець. Симон Петлюра. Його життя і праця. Київ, 1918. 16 с.
8. Галаган М. З моїх споминів (1880-ті – 1920 р.). Київ, 2005. 656 с.
9. Гольдельман С. Лист жидівського соціал-демократа про Україну. Відень, 1921. 81 с.
10. Грушевський М. Спомини // Київ. 1989. № 10. С. 122-158.
11. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914-1920). Мюнхен, 1969. 543 с.
12. Єфремов С. З громадського життя на Україні. Київ, 1909. 77 с.
13. Єфремов С. Щоденники. 1923-1929 рр. Київ, 1997. 834 с.
14. Королів В. Український народний герой Симон Петлюра. Київ-Прага, 1919. 37 с.
15. Королів-Старий В. З моїх споминів про Симона Петлюру // Збірник пам'яті Симона Петлюри. Прага, 1930. С. 177-188.
16. Лотоцький О. Вірність великій ідеї. Симон Петлюра як політик і державний муж. Париж, 1951. 76 с.
17. Лотоцький О. Сторінки минулого. Варшава, 1933. Ч.2. 481 с.
18. Майстренко І.В. Історія мого покоління. Спомини учасника революційних подій в Україні. Едмонтон, 1985. 416 с.
19. Одинець Г.М. Мої спогади про Центральну Раду. Харків, 1926. 38 с.
20. Онацький Є. По похилій площі. Записки журналіста і дипломата: В 2-х ч. Ч.2. Мюнхен, 1969. 262 с.

- 21.Петлюра С.В. Статті / Упорядн.: О.Климчук. Київ, 1993. 341 с.
- 22.Петлюра С. Статті, листи, документи. Нью-Йорк, 1956. Т.1. 480 с.
- 23.Петлюра С. Статті, листи, документи. Нью-Йорк, 1979. Т.2. 627 с.
- 24.Петлюра С. Статті. Листи. Документи. Київ, 2006. Т.IV. 704 с.
- 25.Симон Петлюра в молодості: Збірник споминів / За ред. А.Жука. Львів, 1936. 112 с.
- 26.Симон Петлюра. Невідомі листи з Парижа як політичний заповіт борцям за самостійну Україну / Упорядн.: А.В.Кентій, В.С.Лозицький, І.А.Павленко, В.І.Сергійчук. Київ, 2001. 92 с.
- 27.Сірополко С. До характеристики С.В.Петлюри як людини. (Сторінка зі спогадів) // Календар Дніпро. Львів, 1936. С. 34-37.
- 28.Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918 рр. Київ-Філадельфія, 1995. 492 с.
- 29.Скоропадський П. Спомини. Київ, 1992. 112 с.
- 30.Славінський М. Симон Петлюра // Збірник пам'яті Симона Петлюри. Прага, 1930. С. 7-15.
- 31.Українська Центральна рада. Документи і матеріали: в 2-х т. Київ, 1996. Т.1. 4 березня – 9 грудня 1917 р. 580 с.
- 32.Українська Центральна рада. Документи і матеріали: в 2-х т. Київ, 1996. Т.2. 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р. 424 с.
- 33.Український національно-визвольний рух. Березень-листопад 1917 року: Документи і матеріали / Упорядн.: В.Верстюк. Київ, 2003. 1024 с.
- 34.Феденко П. Повстання нації // Збірник пам'яті Симона Петлюри. Прага, 1930. С. 76-108.
- 35.Фещенко-Чопівський І. Хроніка мого життя: Спогади міністра Центральної Ради та Директорії. Житомир, 1992. 124 с.
- 36.Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції: в 4-х т. Нью-Йорк, 1969. Т.1. 159 с.
- 37.Чикаленко Є. Спогади (1861-1907). Нью-Йорк, 1955. 504 с.
- 38.Чикаленко Є. Уривок з моїх споминів за 1917 р. Прага, 1932. 56 с.

- 39.Чикаленко Є. Щоденник (1907-1917). Львів, 1931. 496 с.
- 40.Щербина Ф. Симон Петлюра на Кубані // Збірник пам'яті Симона Петлюри (1879-1926). Прага, 1930. С.189-194.

Література:

- 41.Бойко О.Д. Історія України: Навчальний посібник. Київ, 2006. 688 с.
- 42.Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради. Бібліографічний довідник. Київ, 1998. 255 с.
- 43.Верстюк В.Ф. Симон Петлюра: політичний портрет (до 125-річчя від дня народження // Український історичний журнал. 2004. № 3. С. 112-126.
- 44.Голобуцький О. Шлях до звитяги. Формування політичного світогляду С.Петлюри на тлі політичних подій у Російській Україні початку ХХ століття // Симон Петлюра та українська національна революція: Збірник праць другого конкурсу петлюрознавців України. Київ, 1995. С.13-50.
- 45.Грушевський М. На порозі нової України. Київ, 1991. 128 с.
- 46.Губар А. Симон Петлюра й український національно-церковний рух в 1917-1926 роках // Симон Петлюра та українська національна революція: Збірник праць другого конкурсу петлюрознавців України. Київ, 1995. С.257-287.
- 47.Гунчак Т. Симон Петлюра // Трибуна. 1992. № 10. С. 33-34.
- 48.Гунчак Т. Чи був Симон Петлюра ворогом євреїв? // Дзвін. 1991. № 2. С. 102-117.
- 49.Єсельчик С. Трагічна сторінка Української революції. Симон Петлюра та єврейські погроми в Україні (1917-1920) // Симон Петлюра та українська національна революція: Збірник праць другого конкурсу петлюрознавців України. Київ, 1995. С.165-217.
- 50.Завальнюк О.М. Симон Петлюра і Кам'янець-Подільський // Академія на пошану професора Леоніда Антоновича Коваленка (до 90-річчя від дня народження). Історичні дослідження. Кам'янець-Подільський, 1997. С. 141-151.

- 51.Заводовський А. Національне питання в публіцистиці С.Петлюри 1906-1907 рр. // Симон Петлюра у контексті українських національно-визвольних змагань: Збірник наукових праць. Фастів, 1999. С. 53-61.
- 52.Іванис В. Симон Петлюра – президент України. 1897-1926. Торонто, 1952. 255 с.
- 53.Історія України: Навчально-методичний посібник / За ред. В.М.Литвина. Київ, 2006. 460 с.
- 54.Капельгородський П. Твори. Київ, 1961. 599 с.
- 55.Ковальчук М.А. Симон Петлюра та військова опозиція в армії УНР у 1920-1921 рр. // Український історичний журнал. 2005. № 1. С. 97-108
- 56.Козлов А. Генерал Деникин; Финкельштейн Ю. Симон Петлюра. Ростов-на-Дону, 2000. 512 с.
- 57.Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України. 1917-1920: Навчальний посібник. Київ, 1997. 208 с.
- 58.Корбут С. Симон Петлюра (1926-1936). Львів, 1936. 32 с.
- 59.Корольов Г.О. Симон Петлюра та Директорія УНР в оцінках Михайла Грушевського // Симон Петлюра в історії та національній пам'яті. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (20-22 травня 2009 р.) / Відп. ред. В.Ф.Верстюк. Київ, 2009. С. 153-161.
- 60.Косик В. Зовнішня політика Симона Петлюри // Симон Петлюра: Збірник студійно-наукової конференції в Парижі. Статті, замітки, матеріали. Мюнхен-Париж, 1980. С. 27-46.
- 61.Косик В.М. Симон Петлюра. Львів, 2000. 88 с.
- 62.Костишен Е. Військово-політична діяльність Симона Петлюри: автореф. дис... канд. іст. наук: 20.02.22. Львів, 2011. 20 с.
- 63.Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. Київ, 2006. 598 с.
- 64.Литвин С. Симон Петлюра і українське військо: протистояння більшовицькій агресії (листопад-грудень 1917 р.) // Симон Петлюра у

- контексті українських національно-визвольних змагань: Збірник наукових праць. Фастів, 1999. С. 7-29.
- 65.Литвин С. Мемуари та спомини сучасників як джерело дослідження життя і діяльності Симона Петлюри // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2018. № 4. С. 3-11.
- 66.Лозовий В. Кам'янецька доба Директорії УНР: основні події та процеси // Симон Петлюра у контексті українських національно-визвольних змагань: Збірник наукових праць. Фастів, 1999. С. 85-97.
- 67.Лозовий В.С. Кам'янецька доба Директорії УНР (червень-листопад 1919 р.): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Київ, 1998. 19 с.
- 68.Лозовий В.С. Національна політика Директорії УНР // Центральна Рада і український державотворчий процес (до 80-річчя утворення Центральної Ради). Матеріали наукової конференції. 20 березня 1997. Київ, 1997. Частина 1. С. 106-114.
- 69.Маркітан Л.П. Симон Петлюра та його родина в кіно- і фотодокументах // Український історичний журнал. 2004. № 4. С. 71-81.
- 70.Миронець Н. Трагічна постать Української визвольної революції: Микита Шаповал про вбивство Симона Петлюри // Розбудова держави. 1994. № 6. С. 48-52.
- 71.Михальчук В. Вбивство С.Петлюри // Український історичний журнал. 1997. № 2. С. 111-125.
- 72.Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. Київ, 1993. 414 с.
- 73.Онацький Є. Спрага справедливости. Нариси з суспільного життя. Буенос-Айрес, 1950. 132 с.
- 74.Пиріг Р.Я. Симон Петлюра у сприйнятті Павла Скоропадського (за спогадами гетьмана) // Український історичний журнал. 2009. № 3. С. 15-27.
- 75.Піскун В. М. С. Петлюра як політичний лідер УНР в умовах еміграції: міжнародний і український контексти // Український історичний журнал. 2009. № 3. С. 4-14.

- 76.Плав'юк М. Симон Петлюра – будівничий і символ української державності // Інформаційний бюлетень Української бібліотеки ім. С.Петлюри в Парижі. 1991. Ч.54. С.4-7.
- 77.Прохода В. Симон Петлюра. Новий Ульм, 1968. 52 с.
- 78.Пустовіт Т. Симон Петлюра (Полтавський період) // Він – з когорти вождів (Кращі конкурсні праці про дореволюційну діяльність Симона Петлюри). Київ, 1994. С. 7-43.
- 79.Реєнт О. Українська еліта 1917-1921 років: реалізація ідеї власної державності // Симон Петлюра у контексті українських національно-визвольних змагань: Збірник наукових праць. Фастів, 1999. С. 80-84.
- 80.Реєнт О.П. Українська революція і робітництво: Соціально-політичні та економічні зміни 1917-1920 рр. Київ, 1996. 265 с.
- 81.Савченко Г. Українське військо в публіцистиці Симона Петлюри (березень-серпень 1918 року) // Симон Петлюра у контексті українських національно-визвольних змагань: Збірник наукових праць. Фастів, 1999. С. 30-42.
- 82.Сергійчук В. Нові документи з творчої спадщини Симона Петлюри // Симон Петлюра у контексті українських національно-визвольних змагань: Збірник наукових праць. Фастів, 1999. С. 3-6.
- 83.Сергійчук В. Симон Петлюра: особистість, політик, стратег // Симон Петлюра та його родина. Київ, 1996. С. 15-73.
- 84.Сергійчук В. Українська соборність. Відродження українства в 1917-1920 роках. Київ, 1999. 413 с.
- 85.Сергійчук В. Симон Петлюра. Київ, 2009. 568 с.
- 86.Сидоренко Н. Сповідування національного «я» (Публікації Симона Петлюри у партійному тижневику «Слово» 1907-1909 рр.) // Він – з когорти вождів (Кращі конкурсні праці про дореволюційну діяльність Симона Петлюри). Київ, 1994. С. 44-73.
- 87.Симон Петлюра: дорогою втрат і перемог (до 140-річчя від дня народження українського громадсько-політичного, державного діяча, публіциста) / Уклад.: Н.Джус. Івано-Франківськ, 2019. 24 с.

88. Солдатенко В. Винниченко і Петлюра: політичні портрети революційної доби. Київ, 2007. 621 с.
89. Солдатенко В. Українська революція. Історичний нарис. Київ, 1999. 976 с.
90. Срібняк І. Симон Петлюра на чолі держави та війська. До питання про польсько-українські взаємини 1919-1920 років // Симон Петлюра та українська національна революція: Збірник праць другого конкурсу петлюрознавців України. Київ, 1995. С. 137-164.
91. Стахів М. Україна в добі Директорії УНР. Т.2. Скретон, 1963. 263 с.
92. Степаненко М. Постаць Симона Петлюри в українському письменстві // Петлюра Симон. Статті. Замітки. Матеріяли: Збірник студійно-наукової конференції в Парижі (травень 1976). Мюнхен-Париж, 1980. Ч.32. С. 47-83.
93. Телячий Ю. Симон Петлюра і його роль у відродженні й розбудові національної освіти в період Української Народної Республіки (1917-1920 рр.) // Симон Петлюра у контексті українських національно-визвольних змагань: Збірник наукових праць. Фастів, 1999. С. 62-68.
94. Тинченко Я. Діяльність Симона Петлюри за часів першої українсько-радянської війни: грудень 1917 – лютий 1918 років // Симон Петлюра та українська національна революція: Збірник праць другого конкурсу петлюрознавців України. Київ, 1995. С.51-136.
95. Ткачук А. Симон Петлюра (Політична і культурна діяльність до 1917 року) // Він – з когорти вождів (Кращі конкурсні праці про дореволюційну діяльність Симона Петлюри). Київ, 1994. С. 126-147.
96. Ткачук А. Симон Петлюра (Політичний портрет) // Заповіт. 1991. 14 листопада. С. 4-5.
97. Ткачук А. Симон Петлюра (політичний портрет) // Київська старовина. 1993. № 1. С. 39-53.
98. Ткачук А. Симон Петлюра. Політичний портрет // Київська старовина. 1992. № 6. С. 60-70.

99. У 100-ліття народження Симона Петлюри – президента Української Народної республіки: Збірник статей і доповідей / Упорядн.: Степаненко М. Вашингтон, 1979. 74 с.
100. У 70-річчя паризької трагедії. 1926-1996. Збірник пам'яті Симона Петлюри / Упорядн.: В. Михальчук, Д. Степовик. Київ, 1997. 302 с.
101. Устименко В. С.В. Петлюра про зовнішню політику Директорії // Симон Петлюра у контексті українських національно-визвольних змагань: Збірник наукових праць. Фастів, 1999. С. 43-52.
102. Харченко В. Міф про Симона Петлюру на тлі українсько-єврейських стосунків доби революції // Симон Петлюра та українська національна революція: Збірник праць другого конкурсу петлюрознавців України. Київ, 1995. С. 218-256.
103. Хміль І. Політичні метаморфози Симона Петлюри // Україна, 1991. № 4. С. 18-20.
104. Хміль І.С. Петлюра і петлюрівщина // Український історичний журнал. 1990. № 3. С. 107-119.
105. Чекмишев О. Під дамоклевим мечем розбрату (Симон Петлюра. Міфи і міфотворчість) // Він – з когорти вождів (Кращі конкурсні праці про дореволюційну діяльність Симона Петлюри). Київ, 1994. С. 74-125.
106. Чекмишев О. Структурні особливості публіцистичних текстів Симона Петлюри з точки зору національної міфології // Симон Петлюра та українська національна революція: Збірник праць другого конкурсу петлюрознавців України. Київ, 1995. С. 288-352.
107. Шаповал Ю. Вбивство Симона Петлюри: нова інформація для роздумів // Симон Петлюра у контексті українських національно-визвольних змагань: Збірник наукових праць. Фастів, 1999. С. 69-79.